

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

**A MYENTERICUS PLEXUST ELLÁTÓ KAPILLÁRISOK
DIABÉTESSZEL ÖSSZEFÜGGŐ STRUKTURÁLIS, MOLEKULÁRIS
ÉS FUNKCIONÁLIS VÁLTOZÁSAI STREPTOZOTOCIN-INDUKÁLT
DIABÉTESZES PATKÁNYBAN**

Bódi Nikolett

Témavezetők:

Dr. Fekete Éva
egyetemi tanár

Dr. Bagyánszki Mária
egyetemi adjunktus

Biológia Doktori Iskola
Szegedi Tudományegyetem
Természettudományi és Informatikai Kar
Élettani, Szervezettani és Idegtudományi Tanszék

Szeged

2011

Bevezetés

A bélcsatorna különböző feladatainak szabályozását egy komplex idegi hálózat, a bélidegrendszer végzi. A bélidegrendszert felépítő neuronok és gliasejtek ganglionált plexusokat hoznak létre, így biztosítják a felszívás, a szekréció és a bélperisztaltika összehangolt működését. A nitrerg myentericus neuronok, melyek a perisztaltikus reflex leszálló gátlását szabályozzák, különösen érintettek a diabétesz során kialakuló neuropátiában. A nitrerg innerváció sérülése meghatározó a diabéteszes betegek több mint 75%-át érintő gasztrointesztinális motilitási rendellenességek kialakulásában.

Kutatócsoportunk nemrégiben bizonyította, hogy a bélcsatorna különböző szakaszaiban levő nitrerg myentericus neuronok diabétesz hatására különböző mértékben sérülnek, és az azonnali inzulinkezelésre is eltérően reagálnak. Feltételezésünk szerint a bélszakaszfüggő diabéteszes nitrerg neuropátia hátterében a különböző bélszakaszokban levő neuronok eltérő mikrokörnyezete állhat.

Ezért munkánk során kísérletesen indukált krónikus diabéteszes patkányok különböző bélszakaszaiban tanulmányoztuk a myentericus ganglionok közelében futó mesenterialis kapillárisok diabétesszel összefüggő patológiás változásait. Az elmúlt években sok adat gyűlt össze a retina, a vese glomerulusok vagy a tüdő kapillárisok endotheliumának diabéteszt kísérő sérüléséről, azonban a diabétesz hatását a bélfal kapillárisainak endotheliumában szinte egyáltalán nem

tanulmányozták. Ezen kapillárisok endotheliumának működészavara pedig potenciális alapja lehet az entericus neuropátia kialakulásának.

Az irodalmi adatok egyértelműen azt bizonyítják, hogy a diabétesz során kialakuló endothelialis működészavar elsődleges kiváltó tényezője a hyperglykaemia, melynek hatása az erek méretétől és anatómiai helyzetétől függően különbözhet. A hyperglykaemia hatására a retinában és a veseglomerulusokban is megvastagodik az ereket körülvevő bazális membrán (BM), fokozódik az extracelluláris mátrix komponensek mennyisége, valamint a kapillárisok permeabilitása is. Irodalmi adatokból tudjuk, hogy a hyperglykaemia következtében kialakuló oxidatív stressz és a vele együtt járó ischaemiás állapotok mind hozzájárulnak a patológiás folyamatok kialakulásához. A reaktív oxigén származékok fokozott képződése és a biológiai folyamatokhoz szükséges nitrogén-monoxid mennyiségének csökkenése az endothelium szabályozó funkciójának súlyos sérüléséhez vezet.

Célkitűzések

Munkánk során arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a myentericus ganglionok közelében futó mesenterialis kapillárisok támadáspontjai-e a diabéteszt kísérő patológiás folyamatoknak:

- Változik-e a véredényeket körülvevő BM vastagsága és endotheliumtól való távolsága a diabéteszes állatokban?
- Hatással van-e a diabétesz a kapilláris endothelium integritására, a szomszédos endothelsejtek közötti szoros sejtkapcsolatok (TJk) állapotára?
- Milyen hatással van a diabétesz a transzcitózisban fontos szerepet játszó endothelialis caveolák denzitására?
- Hogyan változik az endothelsejtek szérum albumin felvétele és az albumin interstitiumba történő transzportja a hyperglykaemia hatására?
- Hatással van-e a hyperglykaemia az endothelialis nitrogén-monoxid szintáz (eNOS) és a Caveolin-1 (Cav-1) expressziójára?
- Megfigyelhetők-e a kapilláris endotheliumban bélszakasz-specifikus patológiás változások?
- Az azonnali inzulin-kezelés megakadályozza-e a kapillárisfal diabéteszt kísérő sérüléseit?

Anyagok és vizsgálati módszerek

A myentericus ganglionok közelében futó kapillárisok endothelsejtjeinek diabétesszel összefüggő strukturális, molekuláris és funkcionális változásait kontroll, streptozotocinnal indukált diabéteszes és inzulin-kezelt diabéteszes patkányok különböző bélszakaszaiban, a következő módszerekkel vizsgáltuk:

- Transzmissziós elektronmikroszkópos morfometria
  - BM morfológiai vizsgálata
  - vezikuláris kompartmentek denzitásának vizsgálata
  - TJk morfológiai vizsgálata
- Kvantitatív posztembedding immunhisztokémia
  - albumin
  - Cav-1
  - eNOS
- Kvantitatív RT-PCR
- Western blot analízis

Eredmények

Diabéteszes állatokban a kapillárisok endothelsejtjeinek strukturális változásai regionális különbségeket mutattak a bélcsatorna hossz tengelye mentén. A diabéteszes állatok colonjában és ileumában a kapillárisok körüli BM megvastagodott és elvált az endotheliumtól, a caveoláris kompartmentek hipertrofizáltak, az endothelsejtek közötti nyitott TJk száma megnőtt.

A diabéteszes patkányok duodenumában azonban, bár a szomszédos endothelsejtek közötti távolság megnőtt, sem a BM morfometriai paraméterei, sem a caveolák kvantitatív tulajdonságai nem mutattak szignifikáns változást a kontroll állatok duodenumában mért értékekhez képest.

A colon kapillárisaiban az endothelsejtek strukturális változásai irreverzibilisek voltak, az endothelium sérülése az inzulin-kezelés mellett is tovább fokozódott. Az ileum kapillárisaiban azonban az endothelsejtek strukturális változásai inzulin-kezelés hatására visszafordíthatóak voltak.

A diabéteszes állatok minden bélszakaszában, az endothelsejtekben és az interstitiumban is növekedett az albumint jelölő arany szemcsék száma. A diabéteszes állatok colonjában a kapilláris endotheliumban, míg az ileum kapillárisai esetében az interstitiumban volt kifejezettebb az arany szemcsék számának növekedése. A diabéteszes patkányok duodenumában az

aranszemcsék mennyisége mindkét kompartmentben ugyanolyan mértékben növekedett.

A colon kapillárisaiban az inzulin-kezelés ellenére sem változott az albumint jelölő aranszemcsék egyenlőtlen eloszlása a két kompartment között. Az ileum kapillárisaiban azonban az inzulin-kezelés mellett a szemcsék eloszlása egyensúlyban volt.

A diabéteszes patkányok duodenumában posztembedding immunhisztokémia után a Cav-1-et és az eNOS-t jelölő aranszemcsék száma is megnőtt az endothelsejtekben. Molekuláris vizsgálatokkal igazoltuk, hogy a diabéteszes állatok duodenumában a Cav-1 mRNS és fehérje szint is növekedett, amit az eNOS transzkripciójának fokozódása és a fehérje-expresszió csökkenése kísért. A diabéteszes patkányok colonjából és ileumából nyert szövethomogenizátumokban azonban sem a Cav-1, sem az eNOS esetében nem tudtunk kimutatni molekuláris szintű változásokat.

Az inzulin-kezelés megakadályozta a duodenumban tapasztalt expressziós változásokat, valamint szignifikánsan csökkentette a Cav-1 és az eNOS expressziót a colonból készült szövethomogenizátumokban.

Eredmények megbeszélése

Eredményeink alapján feltételezzük, hogy a mesenterialis kapillárisok endotheliumának diabétesszel összefüggő patológiás változásai a colon-ileum-duodenum tengely mentén fokozatosan, több lépésben alakulnak ki. A colon kapillárisaiban a hyperglykaemia kiváltását követő azonnali inzulin-kezelés mellett is irreverzibilis strukturális és funcionális változások alakultak ki. Az ileum kapillárisainak diabéteszes károsodása azonban az inzulin-kezelés hatására visszafordítható volt. A tengely legtávolabbi pontján, a diabéteszes állatok duodenumában, a kapillárisok körüli BM és a caveolák morfometriai paraméterei, valamint az albumin molekulamegoszlása sem mutatott szignifikáns eltérést a kontroll értékektől.

Eredményeink választ adnak a célkitűzéseinkben megfogalmazott kérdésekre. Morfológiailag, funkcionálisan és molekuláris szinten is bizonyítottuk, hogy a myentericus ganglionokat ellátó kapillárisok közvetlen célpontjai a diabéteszes károsodásnak. Diabétesz során a különböző bélszakaszokban levő mesenterialis erek különböző mértékben sérülnek, és szigorúan régió-specifikus módon biztosítják a neuronok mikrokörnyezetét, amely azután vagy megengedi, vagy megakadályozza a neuronok életben maradását.

Az értekezéshez kapcsolódó publikációk

- N. Bódi**, P. Talapka, M. Poles, E. Hermes, Zs. Jancsó, Z. Katarova, F. Izbéki, T. Wittmann, É. Fekete, M. Bagyánszki (2011) *The endothelium of capillaries supplying the myenteric plexus are direct targets of diabetic damage*. Microcirculation (under revision) IF: 2.533
- M. Bagyánszki, **N. Bódi** (2011) *Diabetes-related alterations in the enteric nervous system and its microenvironment*. World Journal of Diabetes (submitted)
- P. Talapka, **N. Bódi**, I. Battonyai, É. Fekete, M. Bagyánszki (2011) *Subcellular distribution of nitric oxide synthase isoforms in the rat duodenum*. World Journal of Gastroenterology 17(8):1026-1029. IF: 2.240
- N. Bódi**, I. Battonyai, P. Talapka, É. Fekete, M. Bagyánszki (2009) *Spatial pattern analysis of nitrergic neurons in the myenteric plexus of the duodenum of different mammalian species*. Acta Biologica Hungarica 60(4), pp. 347-358. IF: 0.793
- F. Izbéki, T. Wittmann, A. Rosztóczy, N. Linke, **N. Bódi**, É. Fekete, M. Bagyánszki (2008) *Immediate insulin treatment prevents gut motility alterations and loss of nitrergic neurons in the ileum and colon of rats with streptozotocin-induced diabetes*. Diabetes Research Clinical Practise 80(2):192-198. IF: 2.134

Az értekezéshez nem kapcsolódó, egyéb publikációk

- M. Bagyánszki, Z. Novák, **N. Bódi**, H. Orvos, A. Pál, É. Fekete (2009) *Structural differences in the umbilical vein wall after full-term and preterm delivery*. *Anatomia, Histologia, Embryologia* 38:387–391. IF: 0.646
- N. Linke, **N. Bódi**, B.A. Resch, É. Fekete, M. Bagyánszki (2008) *Developmental pattern of three vesicular glutamate transporters in the myenteric plexus of the human fetal small intestine*. *Histology and Histopathology* 23(8):979-986. IF: 2.502
- M. Krecsmarik, F. Izbéki, M. Bagyánszki, N. Linke, **N. Bódi**, J. Kaszaki, Z. Katarova, Á. Szabó, É. Fekete, T. Wittmann (2006) *Chronic ethanol exposure impairs neuronal nitric oxide synthase in the rat intestine*. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 30(6): 967-973. IF: 3.468

Nyomtatásban megjelent, impakt faktorral rendelkező konferencia kivonatok

- N. Bódi**, P. Talapka, M. Poles, M. Bagyánszki, A. I. Rosztóczy, É. Fekete, F. Izbéki, T. Wittmann (2011) Diabetes-related structural, molecular and functional alterations in capillaries supplying to the myenteric plexus can be responsible for the region-specific nitrergic neuropathy in the gut of streptozotocin-induced diabetic

rats. 19th United European Gastroenterology Week, Stockholm, Sweden.

Gut 60 (Suppl 3) A313 IF: 10,614

R. Á. Nagy, **N. Bódi**, P. Talapka, M. Bagyánszki, É. Fekete, T. Wittmann, F. Izbéki (2011) Effects of acute and chronic quinolinic acid treatment on gastrointestinal motility in mice. 19th United European Gastroenterology Week, Stockholm, Sweden.

Gut 60 (Suppl 3) A313 IF: 10,614

N. Bódi, P. Talapka, M. Bagyánszki, A. I. Rosztóczy, É. Fekete, F. Izbéki, T. Wittmann (2010) The role of structural capillary damage in the loss of nitrergic myenteric neurons in a rat model of diabetes mellitus. 18th United European Gastroenterology Week, Barcelona, Spain.

Gut 59 (Suppl III) A91 IF: 10,614

N. Bódi, P. Talapka, M. Bagyánszki, A. Rosztóczy, É. Fekete, T. Wittmann, F. Izbéki (2010) Intestinal endothelial dysfunction may have a role in the development of myenteric nerve damage in a rat model of diabetes mellitus. Magyar Gasztroenterológiai Társaság 52. Nagygyűlése, Tihany, Magyarország.

Z Gastroenterol 48:598-599 IF: 1,131

Teljes közlemények impakt faktora: 11,783

Összesített impakt faktor: 44,756